

LBRIS

We know
books

ANTOANETA OLTEANU

SOVIETLAND
ȚARA GULAGULUI

ediția a II-a

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

Cuprins

INTRODUCERE.....	11
1. Represiunea.....	15
1.1. Teroarea Roșie (5 septembrie 1918 – 1923).....	20
1.2. Marea Teroare (30 iulie 1937 – 1 noiembrie 1938).....	35
1.3. Teroarea împotriva țăranilor.....	48
1.3.1. Colectivizarea stalinistă.....	60
1.4. Teroarea după Stalin.....	71
2. Lagăre și închisori.....	77
2.1. Închisorile țariste.....	78
2.2. Închisorile sovietice.....	83
2.3. Lagărele. Un scurt istoric.....	84
2.4. Cine sunt deținuții?.....	102
3. Proza de lagăr. De ce se scriu memorii?.....	106
3.1. Câteva considerații generale. Lagărul și memoriile sale.....	107
3.2. Delimitările speciei: jocurile memoriei sau veridicitatea prozei?.....	112
3.3. Definiții (in)utile?.....	114
3.3.1. Autobiografie:.....	115
3.3.1.1. Autobiografia interviu:.....	115
3.3.2. Jurnal:.....	116
3.3.3. Memorii (chiar cu varianta, apărută în ultima vreme, memorii de lagăr):.....	116
3.3.3.1. Memorii scrisoare:.....	117
3.3.4. Proza document (Varlam Șalamov):.....	117
3.3.5. Roman autobiografic:.....	117

3.3.6. Ficțiune bazată pe amintirile carcerale (Iuri Dombrovski, Herta Müller):	122
3.4. De ce sunt înregistrate amintirile? Lagărul ca experiență	126
3.4.1. Document istoric vs document ficțional.....	131
3.4.1.1. Grad maxim de obiectivitate.....	131
3.4.1. 2. Subiectivitatea inerentă.....	134
3.4.1.3. Apariția unei ficțiuni, în grade extrem de diferite	137
3.4.1.4. Transformarea materialului obiectiv	138
3.4.1.5. O nouă formă de proză.....	139
3.5. Capcanele memoriei. Obiectivitate vs subiectivitate..	141
3.6. Există un canon? Canonul poetic – memoriile ca povestire	144
3.6.1. Naratorul.....	146
3.6.2. Narațiunea	146
4. Teme și motive de lagăr	149
4.1. Arestarea.....	151
4.1.1. Motivele arestării	151
4.1.1.1. Timpul arestării.....	157
4. 1.1.2. Și totuși, cine putea fi arestat?	162
4.1.1.3. Arestări anunțate	164
4.1.1.4. Corbii negri	165
4.1.2. Primele proceduri.....	167
4.1.3. Vizite, pachete.....	170
4.2. Ancheta. Interogatoriul.....	174
4.2.2. Rudele și prietenii dușmanilor poporului	195
4.2.3. Turnătorii	200
4.2.4. Anchetatorii	207
4.2.5. Călăii	209
4.3. Judecarea	210
4.4. Transportul condamnaților spre locul de detenție.....	216
4.4.1. Călătoria cu trenul	216
4.4.2. Călătoria cu vaporul.....	228

4.5. Tranzitul.....	232
4.5.1. Închisori de tranzit	232
4.5.1.1. Lubianka	240
4.5.1.2. Lefortovo.....	243
4.5.1.3. Butîrka.....	245
4.5.1.4. Taganka.....	251
4.5.1.5. Gheorghievsk.....	252
4.5.1.6. Jilava	252
4.5.1.7. Malmaison	258
4.5.1.8. Rahova.....	259
4.5.2. Lagărele de tranzit	259
4.5.2.1. Magadan.....	261
4.5.2.2. Buhta Nahodka.....	261
4.5.2.3. Vanino.....	262
5. Destinația finală.....	265
5.1. Închisorile de pedeapsă	265
5.1.1. Iaroslavl (Iaroslavka).....	265
5.1.2. Vladimir.....	269
5.2. Închisorile din România – închisori de izolare și de pedeapsă.....	270
5.2.1. Penitenciarul de la Pitești.....	274
5.2.2. Penitenciarul de la Aiud.....	287
5.2.3. Penitenciarul de la Gherla	292
5.2.4. Penitenciarul de la Mislea	298
5.2.5. Penitenciarul de la Craiova	301
5.2.6. Penitenciarul de la Oradea.....	302
5.2.7. Penitenciarul de la Sighet.....	303
5.2.8. Penitenciarul de la Râmnicu Sărat	303
5.3. Lagărele de muncă forțată	305
5.3.1. Scurtă descriere.....	305
5.3.2. SLON – Lagărele cu destinație specială din Solovki	311
5.3.3. Dalstroï.....	312
5.3.3.1. Elghen.....	315

5.3.4. Dincolo de Cercul Polar. Expediția Uhtinskaia – (din 1931 Uhtpecilag)	317
5.3.5. Marile șantiere	319
5.3.5.1. Belbaltlag	319
5.3.5.2. Bamlag – BAM – Baikalo-Amurskaia maghistră	323
5.3.5.3. Dmit(rov)lag – canalul Moscova-Volga	323
5.3.5.4. Vislag	324
5.3.6. Alte lagăre importante	324
5.3.6.1. Norillag	324
5.3.6.2. Sevlag	324
5.3.6.3. Siblag	325
5.3.6.4. Vorkutlag	326
5.3.7. Măsurile politice în lagăre	326
5.3.8. Reprimarea conducătorilor de lagăre	328
5.4. Lagărele de muncă din România	330
5.4.1. Coloniile de muncă	338
5.4.2. Marile șantiere	339
5.4.2.1. Canalul Dunăre – Marea Neagră	339
5.4.2.2. Balta Brăilei	344
5.4.2.3. Bicz	348
5.4.3. Exploatarea minierii	349
5.5. Deportările	353
5.5.1. Deportările români	361
5.6. Șarășki	369
5.7. Spitalele de psihiatrie speciale (psihuški)	371
6. Viața în lagăr	379
6.1. Descrierea lagărelor	380
6.2. Zona și obiectivele ei	389
6.2.1. Baraca	389
6.2.2. Baia	396
6.3. Muncile	398
6.3.1. Selecția	404
6.3.2. Ziua de lucru	406

6.3.3. Exploatarea forestiere	412
6.3.4. Exploatarea miniere	416
6.3.5. Fabrici de textile.....	418
6.4. Măncarea	419
6.4.1. Foamea.....	426
6.4.2. Visarea mâncării	433
6.5. Bolile	436
6.6. Activitatea educativă	438
6.7. Torturile și pedepsele.....	443
6.7.1. Carcera.....	443
6.7.2. Torturile	444
6.7.3. Execuțiile	447
6.8. Revoltele.....	449
6.9. ...și evadările	456
7. Călăi și victime	459
7.1. Administrația lagărelor	459
7.1.1. Comandanții.....	459
7.1.2. Gardienii.....	462
7.2. Victimele.....	470
7.2.1. Disidenții	470
7.2.2. Arestații	479
7.2.3. Politicii.....	480
7.2.4. Socialiștii – „prizonieri de importanță politică”	483
7.2.5. Deținuții de drept comun (bitovîe)	485
7.2.6. Urki, Blatnîe, vorî v zakone (infractorii profesioniști)	486
7.2.7. Pridurki (privilegiații)	490
7.2.8. Scufițele roșii (krasnîe șapociki).....	491
7.2.9. Muribunzii (fitili, dohodiaghi)	492
8. Tribulațiile eliberării	494
8.1. Teama de a se întoarce acasă.....	494
8.2. Aministiile.....	497

1. Represiunea

Comuniștii declară deschis că ei nu-și pot atinge obiectivele decât distrugând prin violență vechea ordine socială.

Karl Marx,
Manifestul Partidului Comunist

Moartea învinșilor este necesară pentru liniștea învingătorilor.

Surse de inspirație au fost folosite de bolșevici în măsurile lor de represiune a dușmanilor fie din istoria universală, fie din trecutul marilor conducători cu mână de fier, fie din cel al mișcărilor revoluționare. Machiavelli spunea: „Conducătorii sunt judecați după rezultate, de aceea trebuie să încerce să păstreze puterea și să repurteze victorii. Indiferent de mijloacele folosite pentru atingerea scopului, acestea vor fi întotdeauna considerate corecte și vor fi aprobate”¹. Sau cum afirma deja Lenin în 1906: „Dictatura nu este nimic altceva decât puterea absolută, nelimitată de legi, neîngrădită de nici un fel de reguli și bazată direct pe forță”². În fapt, ideile acestea nu sunt originale în spațiul rusesc: în 1874, Tkaciiov spunea: „Poporul este incapabil să facă singur o revoluție socială și să-și organizeze viața pe baze mai bune. În mod evident, poporul este indispensabil revoluției. Dar aceasta cu condiția ca o minoritate revoluționară să preia conducerea”³.

Pe de altă parte, Gorki, în studiul său *Despre țărănimea rusă*, care nu-i face deloc cinste, explică formele crude ale Revoluției Ruse doar prin barbaria poporului rus (deși, să recunoaștem, acte colective de asemenea „barbarii” nu prea au existat în istoria rusă înainte de 1917):

¹ Apud Dmitri Volkogonov, *Lenin – o nouă biografie*, Ed. Orizonturi-Lider, București, f.a., p. 395.

² Volkogonov, *op.cit.*, p. 479.

³ Apud Hélène Carrère d'Encausse, *Lenine*, Fayard, 1998, p. 105.

„Tragedia Revoluției Ruse se desfășoară printre «semi-barbari». Atunci când fruntașii revoluției – un grup format din cei mai activi oameni inteligenți – sunt acuzați de «sălbăticie», percep această acuzație ca fiind o minciună și o calomnie, inevitabile în lupta partidelor politice, iar din partea oamenilor inteligenți, drept o sinceră confuzie”¹. E vorba despre un articol scandalos al scriitorului rus, publicat în anul 1922 la Berlin și care nu a fost publicat în Rusia niciodată, din câte știm noi. Aici Gorki „demască” grobianismul țăranilor și lipsa lor de cultură și de idei, violența predominantă și consumul excesiv de alcool, limitând la ele toată esența problemei țărănești.

Pe de altă parte, dacă acceptăm opinia lui Martin Sixsmith, „în sens mai larg, anul 1917 nu a reprezentat de fapt o cotitură. Istoria de o mie de ani a autocrației din Rusia avea să continue. Se schimbese doar numele”². Tot sistem autocrat ce anihila orice formă de democrație, ce utiliza violența față de dușmanii politici. De altfel, este foarte interesant și faptul că în mecanismul terorii nu putem să nu vedem justificarea perpetuă: alții au făcut rău, noi îi pedepsim/noi ne răzbunăm. Toată istoria universală se bazează pe această lege a Talionului care, de la un moment la altul, a purtat diferite nume. Un alt element caracteristic, tot în cadrul comparării faptei de violență cu ce se întâmplase înainte, este că strămoșii au fost și mai violenți de atât. Politologul polonez Piotr Wierzbicki, în monumentală sa analiză *Structura minciunii*, identifică aceste mecanisme:

Orânduirea socialismului real naște uneori chiar crime. Dar ele nu înseamnă nimic pe lângă crimele sistemelor anterioare.

Boșevicii au ucis. Dar mai înainte au ucis și țarii, care au comis mult mai multe crime, pentru că ei au guvernat mult mai mult timp. Crimele prezente sunt justificate de crimele din trecut. Cine îi critică pe boșevici pentru jertfele umane acela uită că în Rusia țaristă viața omenească nu avea nici un

¹ Apud Serghei Melgunov, *Teroarea roșie în Rusia. 1918-1924*, Muzeul Brăilei – Ed. Istros, Brăila, 2017, p. 21; vezi și <http://rulife.ru/mode/article/68>, consultat la data de 7 decembrie 2018.

² Martin Sixsmith, *Rusia – un mileniu de istorie*, Humanitas, 2016, p. 217.

preț. Conducând prin violență și teroare, bolșevicii nu au săvârșit nimic nou. Pe acest teren de sute de ani se conducea prin violență și teroare¹.

Faptul că nu a fost un procedeu ocazional se vede din convingerea, manifestată frecvent de Lenin și acoliții lui, că numai prin teroare se pot menține la putere și chiar pot să-și extindă puterea și în exterior. Întreținerea unei stări de instabilitate și manipularea maselor sunt urmări clasice ale regimului totalitar:

Bolșevicii s-au menținut la putere numai prin folosirea neîntreruptă a terorii, principala lor preocupare fiind transportarea cât mai rapidă a războiului civil în alte țări. Nutreau convingerea fermă că suporterii din străinătate vor veni la putere numai prin folosirea forței și a terorii. În manifestul către Congresul al II-lea al Cominternului, se face o declarație clară în acest sens: „Internaționala Comunistă nu poate recunoaște acele organizații care, deși includ dictatura proletariatului în programele lor, duc o politică de soluționare pașnică a crizelor istorice”².

Revoluția Franceză, o altă sursă de inspirație, a fost folosită și ea în aspectele care îl interesau pe liderul politic: dictatură a proletariatului, dar condusă de câțiva intelectuali conștienți ideologic și care trebuia să traseze liniile directe ale dezvoltării, fără posibilitatea democratică de a le discuta. În articolul său *Dușmanii poporului*, Lenin scria: „Exemplul iacobinilor mi se pare instructiv. Nu este învechit, dar trebuie adaptat la clasa revoluționară a secolului al XX-lea, muncitorii și semiproletarii. Dușmanii poporului din perspectiva acestor clase nu sunt monarhii, ci categoria socială a moșierilor și capitaliștii”³. E adevărat, de multe ori sunt aduse diverse argumente care spun că Lenin nu ar fi dorit utilizarea terorii. Mai ales după executarea fratelui său, Aleksandr, pentru terorism, gândurile lui despre teroare ar indica o asemenea opinie: „Nu, nu o vom lua pe acest drum, drumul nostru

¹ Piotr Wierzbicki, *Structura minciunii*, București, Ed. Nemira, 1996, pp. 29-30.

² Volkogonov, *op.cit.*, p. 429.

³ *Polnoe sobranie socinenii*, vol. 32, p. 306, *apud* Volkogonov, *op.cit.*, pp. 176-177.

trebuie să fie diferit (...). Inutilitatea totală a terorii este clar arătată de experiența mișcării revoluționare ruse (...). Acțiunile individuale de terorism (...) creează doar o senzație pe termen scurt și duc pe termen lung la apatie și la așteptarea pasivă a unei alte «senzații»¹. Dar considerațiile filosofice se schimbă total în fața realității din teritoriu. După situația fulminantă de după congresul partidului, din anul 1903, la care a avut scindarea membrilor în bolșevici și menșevici, la care mișcarea revoluționară socialist-democrată din Rusia a avut de suferit în urma acestei împărțiri în tabere, analiștii sunt de părere că tocmai acest moment a fost unul crucial atât pentru Lenin, cât și pentru mișcarea bolșevică ulterioară. Iată ce spune Adam B. Ulam:

Bolșevismul ca stare de spirit s-a născut atunci, în acei doi ani, în acei doi ani în Geneva. Izolarea relativă a lui Lenin, înfrângerile sale repetate ar fi fost de neîndurat fără convingerea tot mai fermă a propriei infailibilități în privința problemelor doctrinare și organizatorice. La rândul ei, această convingere a dus la o suspiciune aproape patologică cu privire la motivațiile oamenilor care nu puteau vedea adevărul simplu, așa cum era el expus în *Ce-i de făcut?* sau în cel mai recent articol al lui Lenin (...). Cu timpul, această suspiciune și intoleranță față de dezacord aveau să atingă sfere de gândire și activitate ce nu aveau nimic în comun cu politica².

Regimul sovietic a cunoscut, de-a lungul timpului, mai multe valuri de teroare, deși istoricii s-au oprit cu precădere asupra celui din 1937-1938, numit Marea Teroare. Dar victime, în număr uriaș, au căzut pradă represiunilor și înainte, și după acest val. Cunoscutul disident rus, Dimitri Lihaciov, în volumul său de memorii, subliniază acest lucru:

Unul dintre obiectivele amintirilor mele este de a risipi mitul referitor la faptul că cea mai cruntă perioadă a represi-

¹ Apud Adam B. Ulam, *Bolșevicii. Triumful comunismului în Rusia. O istorie intelectuală și politică*, Ed. Corint, București, 2009, p. 30.

² *Idem*, p. 212.

unilor a venit în anii 1936-1937. Cred că în viitor statistica arestărilor și execuțiilor va arăta că valorile de arestări, execuții care pornise deja de la începutul anului 1918, încă înainte de declararea oficială, în toamna aceluși an, a Teorii Roșii, iar mai apoi valul a crescut tot timpul până la moartea lui Stalin și, se pare, noul val din 1936-1937 a fost numai „al nouălea val” (...). Nu Stalin a inițiat Teroarea Roșie. Când a venit la putere, el doar a augmentat-o până la proporții incredibile¹.

Lihaciov se referă la faptul că, și în anul 1989, an cu semnificație deosebită în privința destrămării lagărului comunist din Europa, în URSS, și ea la un pas de dezmembrare, se vorbea într-un decret al Prezidiului Sovietului Suprem al URSS „despre măsurile suplimentare de restabilire a justiției în privința victimelor represiunilor care au avut loc în perioada anilor 30-40 și la începutul anilor 50”. Decretul nu vorbea despre caracterul politic al acestor represiuni și se limita, după cum vedem, doar la perioada stalinistă². Același an a marcat și apariția, în Rusia, a *Arhipelagului Gulag*, cu acordul lui Gorbaciov. Abia din 1992, printr-un decret al Președintelui Federației Ruse, sunt desecretizate legile și actele aferente care au slujit ca bază legislativă pentru măsurile represive și încălcarea drepturilor omului. Aceste materiale se refereau la activitatea instituțiilor judecătorești, a lagărelor și coloniilor, nu și a materialelor de anchetă a miliției.

După cum se poate vedea atât din materialele istorice, cât și din mărturiile nemijlocite ale celor închiși, sistemul represiv a cunoscut mai multe momente. Pentru că vorbim despre pedepsele pe care le primeau cei dovediți a fi dușmani ai poporului, și despre sistemul penal din sistemele totalitare se poate spune același lucru. Andrew Scobell, care a cercetat evoluția sistemelor penale din URSS, China, Cuba și RDG³, a evidențiat cinci asemenea momente:

¹ Dmitri Lihaciov, *Vospominania*, Logos, Sankt-Petersburg, 1995, p. 118.

² Apud G.M. Ivanova, *Istoria GULAGa. 1918-1958. Soțialno-ekonomiceski i politiko-pravovoi aspekti*, Nauka, Moscova, 2006, p. 4.

³ Andrew Scobell, *The Death Penalty under Socialism. 1917-1990: China, the Soviet Union, Cuba and the German Democratic republic*, în „Criminal Justice History: An International Annual”, nr. 12/1991, pp. 216-217.

- etapa terorii, strâns legată de momentul cuceririi puterii și prigoana ulterioară a adversarilor politici, câștigarea susținerii din partea populației;

- intrarea în rutină și codificarea represiunii prin organizarea unui sistem formal de instanțe, un sistem birocratic perfecționat și, evident, de noi coduri penale potrivite noilor realități; acum accentul e pus pe infracțiunile cu violență, cele politice nemaifiind pedepsite în mare majoritate cu moartea;

- reajustarea: după aproximativ zece ani, codul penal e revizuit, mai ales dacă puterea este preluată de un nou lider; accentul este pus pe infracțiunile economice;

- reforma sistemului penal, care scoate de sub incidența legii multe dintre fostele infracțiuni, dar și reduce termenele maxime de detenție

- ultima etapă este cea în care se constată o anumită laxitate a codului penal, prin urmare se solicită o sporire a pedepselor¹.

1.1. Teroarea Roșie (5 septembrie 1918 – 1923)

Acum nu avem nevoie de justiție, acum suntem în război...

Feliks Dzerjinski

Toți revoluționarii visează la revoluție pentru a-și putea lichida dușmanii pe cale legală..., visează să cucerească puterea, să creeze un stat atotputernic care să-i trateze pe oamenii de rând drept supușii săi și să-i conducă cu ajutorul celor câteva mii sau milioane de birocrați de toate felurile (...). Visează la un „comitet al salvării publice” menit să-i înlăture pe toți aceia care îndrăznesc să gândească altfel (...) și, în sfârșit, visează să restrângă cât mai mult inițiativa individului și a națiunii în întregime... pentru a fi siguri că națiunea își va alege lideri care să gândească ca ea și să facă legi în numele ei².

¹ Apud Radu Stancu, *Pedeapsa cu moartea în România comunistă*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, pp. 38-39.

² P.A. Kropotkin, *Reci buntovščika*, Sankt-Petersburg, 1906, p.85, Apud Dmitri Volkogonov, *Troțki – eternul radical*, traducere de Anca Irina Ionescu, Ed. Lider, București, f.a., p. 24.

Un sistem totalitar se caracterizează, evident, prin teroarea în care sunt ținuti membrii săi. Nici o dictatură nu se poate realiza în lipsa unei mâini forte, a unui aparat puternic de poliție politică ce veghează neabătut, zi și noapte, la bunul mers al lucrurilor, la anihilarea dușmanilor, atât interni, cât și externi și, bineînțeles, la pedepsirea lor. Ca și alte principii de bază, revoluția bolșevică a împrumutat multe lucruri de la Revoluția Franceză, încă din perioada în care această revoluție rusă era o utopie. În *Dicționarul comunismului*, coordonat de Stéphane Courtois, despre teroare se spune: „Teroarea, care ia succesiv formele intimidării, ale represiunii și ale exterminării, nu este o trăsătură proprie comunismului leninist. Liderii Revoluției Franceze apelasera din plin la ea: teroare spontană a mulțimilor, care face posibilă răsturnarea celor aflați la putere, teroare programată, pentru ca ei să se mențină la putere și să guverneze, teroare prin care un clan își elimină concurenții și își arogă puterea absolută”¹.

Teroarea era însă nu neapărat o formă de protecție a tânărului stat. Dacă ne uităm mai bine, vedem că deja se contopise cu ideologia, cu sistemul de propagandă. Fără terorizarea populației abia deprinsă cu democrația, din Februarie 1917, noul stat al bolșevicilor nu avea cum să reziste. Teroarea a fost, prin urmare, un mijloc folosit din plin în timpul Revoluției din Octombrie și în perioada postrevoluționară, cu deosebire în timpul Războiului Civil. Acum se pun bazele regimului care va dura mai apoi până în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, cu ușoare cosmetizări. Dar din studiile publicate chiar de Lenin și din mărturiile contemporanilor, ne dăm seama că apelul la teroare nu este o abordare temporară, pentru consolidarea unei poziții. Teroarea este un instrument de folosit multă vreme, pentru tot felul de dușmani și oponenți ai politicii unice impuse de la conducere:

Troțki își amintește că, atunci când Steinberg, comisarul revoluționar socialist de stânga pentru justiție, a protestat împotriva violenței ca mijloc de soluționare a problemelor sociale, Lenin a exclamat: „Nu-ți dai seama că nu vom ieși învingători dacă nu folosim cea mai dură teroare revoluționară?”

¹ Stéphane Courtois (coord.), *Dicționarul comunismului*, traducere de Mihai Ungureanu, Aliza Ardeleanu, Gabriela Ciubuc, Polirom, Iași, 2008, p. 15.

Lenin rostea de zeci de ori pe zi tirade împotriva oricărui individ suspectat de pacifism: „Dacă nu putem împușca un sabotor alb-gardist, ce mare revoluție am făcut? N-ați văzut ce scriu în presă ticăloșii de burghezi despre noi? Ce fel de dictatură e asta? Numai vorbe și nici un fel de acțiune!”¹.

Într-o discuție din anul 1907, când a fost întrebat ce trebuie făcut atunci când revoluția va veni, Lenin ar fi răspuns, în glumă: „oamenii vor fi întrebați dacă sunt pentru sau împotriva revoluției. Dacă vor fi împotriva, vor fi puși la zid și împușcați, iar dacă vor fi pentru, vor fi invitați să lucreze cu bolșevicii”². Atunci Nadejda Konstantinova a protestat, se pare, pentru prima oară în fața lui Lenin: „ar însemna să-i pedepsești pe oameni pentru că au curajul convingerilor lor și să-i încurajezi pe ipocriți”³. Dar opiniile lui Lenin erau ferme. În articolul său *Plehanov despre teroare*, „Lenin a scris cu o sinceritate dezarmantă despre diferența între teroarea bolșevică și cea burgheză. Burghezia practica «teroarea împotriva muncitorilor, a soldaților și a țăranilor, în interesul unui mic grup de moșieri și bancheri, în timp ce regimul sovietic aplică măsuri decisive împotriva moșierilor, exploatatorilor și a complicilor lor, în interesul muncitorilor, al soldaților și al țăranilor»”⁴.

Imediat ce au venit la putere bolșevicii, unul dintre vechii tovarăși ai lui Lenin, Iuli Martov, liderul menșevicilor, a propus Congresului Sovietelor să fie creat un guvern de coaliție a partidelor socialiste, pentru a se evita războiul civil. Propunerea a fost exclusă imediat – Lenin și Troțki se pregătiseră ideologic și psihologic pentru declanșarea războiului civil. În primul an de deținere a puterii bolșevicii au fost responsabili de moartea a cel puțin 15.000 de persoane (în timp ce puterea țaristă, în intervalul 1825 și 1917, pronunțase 6321 de condamnări la moarte din motive politice)⁵. Conform martorilor, nici măcar la ședințele de guvern (Sovnarkom) mulți participanți nu puteau

¹ O *Lenine. Materiali dlia biografii*, Moscova, 1924, pp. 104-105, apud Volkogonov, *Lenin.*, p. 213.

² Ulam, *op.cit.*, p. 214.

³ Idem.

⁴ Volkogonov, *Lenin – o nouă biografie*, p. 24.

⁵ Stéphane Courtois, *Comunism și totalitarism*, Ed. Polirom, Iași, 2011, p. 66.

scăpa de trăsăturile luptei din clandestinitate – peste tot era un aer conspirativ, ședințele se desfășurau pe fugă, discutând numai „probleme urgente” (la vremea aceea, totul era urgent), discuțiile erau aproape inexistente. În scurtă vreme a început să se guverneze numai prin decrete. Orlando Figes, în monumentală sa lucrare consacrată Revoluției din 1917, spune:

Bolșevicii nu au reușit să scape niciodată de obiceiurile din ilegalitate. Chiar și în 1921 Lenin încă mai lăsa impresia că este mai degrabă un conspirator decât un om de stat. Era, desigur, un fenomen obișnuit – l-am putea numi sindromul iacobin – care explică tendința statului revoluționar de a perpetua violența și teroarea. Bolșevicii au dus această tendință cu un pas mai departe decât iacobinii. Dictatura lor a fost prima din secolul al XX-lea (...) care a glorificat propriul trecut violent prin propagandă și prin adoptarea de simboluri și embleme militare. Era ca și cum acest cult al violenței era esențial pentru imaginea despre sine a bolșevicului, un scop în sine, nu un mijloc¹.

După anihilarea membrilor partidelor politice adversare, imaginea generală a dușmanului poporului era dată de „burjui” – burghezul care era întruparea jefuitorului prin excelență, a celui care s-a îmbogățit pe spinarea oamenilor muncii. Teroarea bolșevică a debutat prin raiduri la casele burgheziei, de unde se „confiscau” bunuri de valoare și bani; s-au impus taxe reprezentanților burgheziei și au fost luați chiar ostatici pentru a fi siguri că răscumpărările solicitate vor fi primite². Sloganul „Moarte burgheziei” era scris chiar pe zidul CeKa... Se impunea o umilire cruntă a acestor exploatatori și liderii bolșevici se întreceau care mai de care în a oferi soluții. Iată ce spunea Troțki: „De secole, tații și bunicii noștri au curățat gunoiul și mizeriile claselor conducătoare. Acum ele vor fi obligate să curețe după noi. Trebuie să le facem viața într-atât de grea, încât să dorească să nu mai fie burghezi”³. Isaak

¹ Orlando Figes, *Revoluția rusă – 1891-1924. Tragedia unui popor*, Ed. Polirom, Iași, 2016, p. 461.

² Orlando Figes, *Rusia revoluționară (1891-1991)*, Ed. Corint, București, 2016, p. 144.

³ Apud Figes, *Rusia revoluționară*, p. 145.

Steinberg, eser de stânga, membru al guvernului în iulie 1918, descrie foarte bine ce însemna să fii burghez pe atunci:

Simplul fapt de a fi burghez te priva de cele mai elementare drepturi ale omului; nu ți se mai dădeau cartele pentru rație, ți se interzicea, ca și negrilor americani, accesul în anumite locuri publice, ți se exilau copiii, familia în cartierele cele mai nesănătoase din oraș. Dacă un membru al clasei tale sau al partidului tău politic s-ar fi gândit să contracareze puterea revoluționară, acest lucru ar fi fost suficient ca să devii tu ostatic, deși nu erai vinovat de nimic. Dacă refuzai să mărturisești sau să-i trădezi pe cei apropiați, erai supus torturii, grosolană sau rafinată, fizică sau morală. Dacă, în sfârșit, nu dădeai nici un prilej de a fi prigonit, dacă-ți ascundeai „cu dibăcie” gândurile în fața puterii, dacă, formal, rămâneai imposibil de prins, făceam în așa fel să te silim să cazi, împotriva voinței tale, în plasa provocatorilor noștri¹.

Lenin însă, așa cum știm, era și mai meticulos. În decembrie 1917 a scris chiar o lucrare intitulată *Cum să organizăm competiția?*, în care propunea fiecărui oraș să ia măsurile care i se par cele mai potrivite în lupta cu burghezia:

... de a curăța pământul Rusiei de toți dăunătorii, de tâlhari, de ploșnițe, de purici, de bogătași și așa mai departe. Într-un loc, vreo șase bogătași, o duzină de tâlhari, tot vreo șase muncitori care se feresc de muncă (...) sunt trimiși la închisoare. Într-altul sunt trimiși să curețe latrinele. În al treilea, li se dau „tichete galbene” după ce și-au ispășit pedepsele, pentru ca toată lumea să fie cu ochii pe ei, ca pe niște ființe dăunătoare, până ce se vor fi îndreptat... În al patrulea loc, una din zece astfel de putori este împușcată pe loc...²

¹ Apud Thierry Wolton, *O istorie mondială a comunismului. Încercare de investigație istorică*, vol. 1, *Cu pumnul de fier. Călăii*, Humanitas, București, 2018, p. 117.

² Apud Figes, *Rusia revoluționară*, p. 145.

Și măsurile de teroare nu trebuia să se aplice numai Rusiei majoritare. În tentativele de a anexa Ucraina, acum independentă, de exemplu, până și colaboratorii bolșevicilor ruși recunoșteau că acest lucru nu se putea face decât cu intervenție din afară, în forță. După cum spune Robert Conquest, Partidul Comunist din Ucraina, filorus, și el în minoritate în patrie, la o conferință secretă de-a sa din Bielorusia, în octombrie 1919, ajunsese la aceste concluzii: „deplasarea înspre sud și organizarea puterii sovietice în Ucraina vor fi posibile numai cu ajutorul unor detașamente regulate și disciplinate care nu trebuie în nici un caz să fie de esență locală...”¹

Odată cu înființarea CeKa, organismul creat special pentru lupta cu contrarevoluția, ideea de dușman al poporului nu se referea neapărat la indivizi izolați, ci la clase, categorii sociale, la asocieri ș.a.m.d. Iată ce le spunea subordonaților săi Lațis, comandantului frontului de est al Ceka: „Noi nu ne complicăm cu persoane individuale. Noi exterminăm burghezia ca clasă. În timpul anchetei, nu căutați dovezi care să ne spună că acuzatul a acționat în vorbă sau în faptă împotriva puterii sovietice. Prima întrebare pe care trebuie să v-o puneți este: din ce clasă face parte? Care este originea lui? Care este educația sau profesia? Tocmai aceste întrebări trebuie să determine soarta arestatului. În aceasta constă semnificația și esența Terorii Roșii”². Mai târziu, în timpul Războiului Civil, Troțki îi dă și el replica, justificând Teroarea Roșie (în lucrarea *Terorism și comunism*, 1920):

Teroarea Roșie este o armă folosită împotriva unei clase sociale destinate pieirii, care nu vrea să moară. Dacă Teroarea Albă nu a reușit decât să întârzie ascensiunea istorică a proletariatului, Teroarea Roșie grăbește eliminarea burgheziei.

¹ Apud Robert Conquest, *Recolta durerii. Colectivizarea sovietică și teroarea prin foamete*, Humanitas, București, 2003, p. 47.

² Geoffrey Hosking, *The First Socialist Society. A History of the Soviet Union from Within*, Harvard University Press, 1992, p. 60. Tot el descria astfel războiul civil (23 august 1918, în „Izvestia”): „Războiul civil nu cunoaște legi scrise. Războiul capitalist are legile lui scrise (...), dar războiul civil are propriile lui legi (...). În războiul civil nu există tribunale pentru dușmani. Aceasta este o luptă pe viață și pe moarte. Dacă nu ucizi tu, vei fi ucis. Atunci ucide, dacă nu vrei să fii ucis” (apud Courtois, *Comunism și totalitarism*, pp. 22-23).